

**EISENHOWER DOKTRİNİ ÇERÇEVESİNDE BÖLGESEL KRİZLER: SURİYE-
IRAK-ÜRDÜN-LÜBNAN**

Dr. Seçil ÖZDEMİR*

ÖZ

İkinci Dünya Savaşı sırasında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Sovyetler Birliği, Mihver devletlere karşı müttefiklerdir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikasına karşı uluslararası dengeleri koruma iddiasıyla ABD öne çıkmıştır. Soğuk Savaş'ın tarafları (ABD-SSCB) güvenlik örgütlenmeleri, paktlar gibi uluslararası organizasyonlar ile nüfuz alanlarını korumaya ve genişletmeye gayret etmiştir. Bu şekilde Soğuk Savaş askeri kuşatmalar yerine Orta Doğu, Avrupa ve Asya'yı paktlar ile bağlama stratejisi üretmiştir. Bu stratejinin beklenen etkiyi sağlamaması ve verimsiz oluşumlara kaynak aktarma fikri çok uzun sürmemiştir. Diğer yandan çift kutuplu rekabete Orta Doğu'nun kendi dinamiklerinin rekabeti eklenmiş ve ortaya çıkan gerilimler domino etkisiyle bölgeye yayılmıştır. Amerika Birleşik Devletleri (ABD) bu süreçte daha aktif rol alabileceği başkanlık doktrinleri ile bölgede takip edeceği planları açıklamış ve kendisiyle işbirliği yapacak ülkelere kurallarını sunmuştur. ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki rekabet bölgesel aktörlerin iç politikalarında kutuplaşmalara sebep olmuştur. Ortaya çıkan krizlerin sonucunda ise yeni yönetimlerin eğilimleri Suriye, Irak, Lübnan, Ürdün'ün uluslararası politikalarına yansımıştır.

Bu çalışmada Sovyetler Birliği'ni çevreleme stratejisinin bir adımı olan Orta Doğu Komutanlığı ve Bağdat Paktı'nın bölgesel ayrışmaya etkisi incelenmiş ve Süveyş Krizi ardından Eisenhower doktrininin bölgesel uygulamaları değerlendirilmiştir.

Makalenin amacı Bağdat Paktı, Süveyş Krizi ve Eisenhower Doktrininin bölgesel aktörlerin politik stratejilerine yansımaları çerçevesinde süreci değerlendirmek ve Soğuk Savaşın dolaylı rekabet sisteminin Suriye, Irak, Lübnan, Ürdün krizlerindeki etkisini ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Orta Doğu, Bağdat Paktı, Süveyş Krizi, Eisenhower Doktrini.

**REGIONAL CRISES WITHIN THE FRAMEWORK OF EISENHOWER DOCTRINE:
SYRIA-IRAQ-JORDAN-LEBANON**

ABSTRACT

During World War II, the United States and the Soviet Union were allies against the Axis powers. After the Second World War, the United States of America (USA) came to the forefront with the claim of protecting international balances against the expansionist policy of the Soviet Union.

The parties of the Cold War (The U.S. and USSR) tried to protect and expand their spheres of influence with security organizations such as pacts and international organizations. Thus, although the military siege of the Cold War produced a strategy of connecting the Middle East, Europe and Asia with pacts, the idea of transferring resources to these unproductive organizations that did not provide the expected effect did not last long. On the other hand, the

• Çalışma, Diplomasi Tarihi II, Dora Yay. (Ed. Barış Özdal & Yakup Kutay Karaca) 2020 kitabında yer alan Seçil Özdemir tarafından kaleme alınmış bazı bölümlerin geliştirilmesiyle oluşturulmuştur. Çalışma yazarın 2219 Tübitak Doktora Sonrası Araştırmas bursu sırasında tamamlanmıştır.

* Bartın Üniversitesi/Rektörlük/Ortak Dersler Bölümü/Ortak Dersler Anabilim Dalı, secilozdemirr@gmail.com, Orcid ID: 0000-0002-0488-1314

rivalry of the Middle East's dynamics was added to the bipolar competition and the emerging tensions spread to the region with the domino effect. The United States of America (USA) has announced the policy it will follow in the region with the presidential doctrines that it can take a more active role in this process and has presented its rules to the countries that will cooperate with it.

In this study, the effect of the Middle East Command and the Baghdad Pact on the regional rivalry, which is a step in the strategy of containment policy to the Soviet Union, was investigated and after the Suez Crisis regional implementation of the Eisenhower doctrine were evaluated.

The aim of the article is to analyze the Baghdad Pact, the Suez Crisis and the Eisenhower Doctrine's reflection on the political strategies of the regional actors and evaluate the effect of the indirect competition system of the Cold War on the crises in Syria, Iraq, Lebanon and Jordan.

Keywords: Middle East, Baghdad Pact, Suez Crisis, Eisenhower Doctrine.

Giriş

1950'li yılların ikinci yarısında büyük güçlerin Orta Doğu stratejilerinde önemli kırılmalar yaşanmıştır. Soğuk Savaşla birlikte dolaylı tutum sergileyen uluslararası aktörlerin rekabetleri bölgesel gerilimi tırmadılmış ve 1958'de Suriye, Irak, Ürdün ve Lübnan'da ortaya çıkan ayaklanmalarda domino etkisi görülmüştür.

Hart (2003), ABD'nin SSCB'yi çevreleme stratejisinde komünizme karşı mücadele fikri ile sunduğu doktrinlerin dolaylı tutum stratejisi çerçevesinde analiz edilmesi gerekliliğini vurgular. Dolaylı tutum rekabette üstün olmak için umut veren ve ekonomik olan bir strateji türüdür. Modern savaş stratejilerinin ve silahlarının gelişimiyle birlikte uluslararası rekabette dolaysız tutumla başarılan kesin sonuçlu seferlerin sayısı azdır (Hart, 2003: 219). Amerika Birleşik Devletleri (ABD) başkanlarının Soğuk Savaş Dönemiyle birlikte açıkladıkları doktrinler ve bu çalışmada konu edilen Eisenhower Doktrini de uluslararası rekabette dolaylı tutumun bir örneği olarak değerlendirilebilir.

Clausewitz savaşı "*siyasetin diğer araçlarla bir devamı*" (Hart, 2003:489) olarak tanımlamıştır. Soğuk Savaş döneminde bu yaklaşım Orta Doğu'da doktrinler ve paktlarla kendini göstermiştir. ABD'nin Eisenhower Doktrini ile askeri kuvvetlerin kullanılması kararı bir dönüm noktası oluşturmuştur.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ABD, Sovyetler Birliği etkisini çevrelemek için bölgesel güçlerle işbirliği stratejisini ön planda tutmuştur. Bu tutumun bir sebebi Orta Doğu'da sömürgecilığe ve Batı'nın emperyalist tutumuna karşı gelişmiş olan tepkidir. Bölgede bu işbirliğine uygun olabilecek Mısır, İngiltere ile 1882'den itibaren sorunlu ilişkilere sahiptir. Mısır bu girişime en başından itibaren karşı çıkmıştır. Türkiye ise NATO müttefiki ve batı yönelimli dış politika çizgisinde bu öncülük rolüne aday olmuş ancak Bağdat Paktı ve Batı destekli girişimler bölgede tepkiyle karşılanmıştır.

Eisenhower Doktrininin kabul edilmesine giden süreçte Süveyş Krizi ve Bağdat Paktı'nın bölgesel kutuplaşmaya etkisi ve bu girişimlerin Suriye, Irak, Lübnan ve Ürdün iç politikasında oluşturduğu gerilim bu çalışma ile değerlendirilmiştir.

Araştırma 1955-1958 dönemine odaklanmıştır. Süveyş Krizi ve Bağdat Pakti'nin geliştirilmesi sürecine tarihsel altyapıyı tamamlamak üzere yer vermiş ve Eisenhower doktrini ardından 1958'de ortaya çıkan krizler, Suriye'de doktrinin uygulanmasına karşı oluşan Birleşik Arap Cumhuriyeti/BAC ve Irak, Lübnan ve Ürdün'de doktrinin uygulanması değerlendirmiştir. Literatürdeki çalışmalardan farklı olarak başkanlık doktrini çerçevesinde krizlerin gelişim süresi ve Eisenhower Doktrininin uygulaması değerlendirilmiştir. Çalışma 1950'li yıllarda ki krizleri ve ABD'nin bu kriz süreçlerine yaklaşımlarını bütüncül bir yaklaşımla ele almıştır.

Bu çalışmanın amacı Bağdat Pakti, Süveyş Krizi ve Eisenhower Doktrininin bölgesel aktörlere yansımaları çerçevesinde süreci değerlendirmek ve Soğuk Savaşın dolaylı rekabet sisteminin bölgesel etkisini ortaya koymaktır.

Çalışmada, 1950'li yıllarda Orta Doğu'daki krizlerde etki faktörleri nelerdir, ABD'nin Orta Doğu'ya yönelik politikalarındaki değişim bölge ülkelerine nasıl yansımıştır sorunlarının cevabı aranmıştır

1. Bağdat Pakti'nden Eisenhower Doktrinine Orta Doğu'da kontrol rekabeti

W. Wilson, I. Dünya Savaşı sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'nin ihtiyacı olanlara yardım etmesi fikrini ABD'nin dış politika önceliği olarak benimsenmesini talep etmiş ancak Amerikan kongresinin onayını alamamıştır. Rusya'daki büyük kıtlık gibi felaketlerde ABD bir dış politika önceliği olmasa da stratejik amaçları için bölgesel yardım kararı almıştır.* Pearl Harbor saldırısından sonra, İkinci Dünya Savaşı'na girmek Amerika Birleşik Devletleri için ilkesel bir gereklilik haline gelince ABD, İkinci Dünya Savaşı sırasında 1823 Monroe Doktrini ile benimsediği izolasyon stratejisini değiştirmiştir (Gültekin, 2008:128); (McDougall, 1997 : 137). Wilsoncu idealizm ise Pearl Harbor'dan sonra Franklin Roosevelt tarafından yeniden diriltirilmiştir (McDougall, 2009). Wilsoncu idealizmin Soğuk Savaş ile etkileşimi, küresel *meliorizm* adı verilen dış politika eğilimini yaratmıştır. Meliorizm, dünyanın gelişme eğiliminde olduğu ve ABD'nin insanların iyileşmesine yardımcı olabileceği inancıdır (Merriam-Webster Dictionary, 2006). Yumuşak Emperyalizm olarak da adlandırılan bu sentezin oluşumunda dış dünyadan gelen baskıların etkisi olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikası ABD'nin dış politikasında anti-komünist ideolojinin ortaya çıkmasına neden olmuş, ABD Sovyet tehdidine karşı eski dış politika yapılanmasından farklı bir yapılanmaya girmiştir. Bu doğrultuda, Amerikan sisteminin küresel düzeyde korunabileceği ve aynı zamanda Sovyetler Birliği'nin yayılmacı tehdidine karşı koyabileceği bir plan oluşturulmaya çalışılmıştır (Gültekin, 2008:128).

Soğuk Savaş Dönemi'nde, Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikalarına karşı kendisini dünyayı korumakla görevlendirilmiş güç olarak değerlendiren ABD'nin dış politikasında Orta Doğu ülkeleri stratejik rekabette önemli bir yer almıştır.

Buna karşın II. D.S sonrasında yükselen pan-Arabizm ve bağımsızlık talepleri karşısında İngiltere, bölgedeki askerî varlığını, üs ve personelini korumak için Türkiye'nin önceliğinde bir Orta Doğu Komutanlığı kurulmasını istemiştir. Bölgede Arap ülkelerinin katılımını sağlayacak askeri bir pakt kurulursa bu sayede öncelikle Batı'nın

* Detaylı bilgi için bkz: [https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:5076915\\$1i](https://iif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:5076915$1i) .

askerî varlığı korunmuş olacaktır. Böylece ulaşılmak istenen hedef bir tür kolektif sömürgecilik statüsünü bölgeye dayatmak; batı ile işbirliği yapmak isteyen rejimleri bu askerî sisteme katmak, bu rejimlere karşı ortaya çıkacak bağımsızlıkçı demokratik hareketleri de aynı sistem içinde yok etmektir. Bu şekilde Soğuk Savaş'ın askerî kuşatması Orta Doğu, Avrupa ve Asya'yı paktlar ile bağlamış olacaktır (Gerger, 2006: 41). Uluslararası sistemde ortaya çıkan bu çaba Yugoslavya, Yunanistan ve Türkiye arasında tesis edilen Balkan Pakti'nden (1953) sonra Güneydoğu Asya Antlaşması Teşkilâtı (SEATO) ile NATO'nun güvenlik alanında bütünlük sağlayabilecek bir Orta Doğu savunma ittifakının kurulmasıdır (Dursun, 1991).

Bu dönem SSCB'nin yayılmacı tehdidi karşısında NATO önemli bir kalkan oluşturmuş ve NATO üyeliği Türk Dış Politikası için öncelikli bir hedef olmuştur. Üyelik sürecinin başlaması ise yeni bir devrin başlangıcı olmuştur. Bundan sonra Türkiye, NATO'nun güney kanadında Orta Doğu ve Doğu Akdeniz Bölgesindeki güvenlik ve savunma sistemlerinin geliştirilmesi konularında ön plana çıkmıştır.

1951 yazında başlayan gelişmeler, Şubat 1955'te, Türkiye-Irak arasında 12 Ocak 1955'te yayımlanan Türk-Irak Deklarasyonu ile sonuçlanmıştır. Bu sürecin ilk aşaması bölgesel bir savunma tasarısı olan Orta Doğu Komutanlığıdır (Middle East Command-MEC). Haziran 1951'den itibaren bir yıl kadar devam etmiş askeri bir örgütlenme sistemidir (Armaoğlu, 1995: 224-25).

Dönemin Türkiye Dış İşleri Bakanı Fuat Köprülü komutanlığın hedefini ve ilgili ülkelerin amacını

“Maksat, maddî ve manevî ehemmiyetine rağmen dışarıdan gelecek bir taarruza karşı maalesef açık bulunan Orta-Doğu'nun, böyle bir tecavüze karşı müdafaası için plânlar yapılması, Orta-Doğu devletlerinin böyle bir müdafa için askerî bakımdan ihtiyaçlarını tespit ve imkân nispetinde temin olunmasıdır... Orta Doğu'da ilgili devletlerin, Birleşmiş Milletler Anayasası'na uygun olarak, müşterek meşru müdafa tedbirleri almalarını mümkün kılacak bir teşkilât kurmak” sözleriyle ifade etmiştir (Aydın Tarihi, 1951). Adnan Menderes bu birliğin ve Orta Doğu'da istikrarın ancak NATO ile birleşilirse başarılı olacağını ifade etmiştir (Sever, 1997:120-122).

Haziran 1952'de ODK “askeri karargâh sistemi” adı ve niteliğini değiştirmiş Orta Doğu Savunma Örgütü (Middle East Defense Organization- MEDO) adıyla bölgesel savunma sistemi tasarısına dönüştürülmüştür (Armaoğlu, 1995: 224-25). 1 Mayıs 1953'te ABD Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, Arap ülkelerini bir süre için dışarıda bırakan Türkiye, İran ve Pakistan'ın yani Orta Doğu'nun Arap olmayan kuzey kuşağı devletlerinin ön planda olacağı yeni bir savunma sistemi konseptini benimsemiştir. Dulles bu projeye Kuzey Seddi/Kuşağı (Northern Tier) demiştir. Bu stratejide Türkiye bir köşe taşı ve NATO üyesi ülke olarak bölgedeki en güçlü aktör değerlendirilmiştir. Cambell (1960) Türkiye'nin Batı ittifak sistemini Orta Doğu'ya yayılması için tek sağlam üs olduğunu ve Sovyetler Birliği'nin yayılmacı tehdidine karşı Batı ile işbirliğinde sorumluluk almakta gönüllü olduğunu belirtir (Campbell, 1960: 50).

Dulles'in Kuzey Kuşağı kavramının bir sonucu olarak bu ülkelerin bir askerî pakt çerçevesinde bir araya getirilmelerine Pakistan ile başlanmıştır. ABD, bu devletlerden öncelikle Pakistan'ı Orta Doğu'nun SSCB tehdidine karşı korunmasında önemli görmüştür. Türkiye, Pakistan ile askeri bir anlaşma imzalanması durumunda bu çerçevede askeri yardım yapılacağı konusunda bilgilendirilmiş ve Ocak 1954'ten itibaren Pakistan ile yapılan görüşmeler 19 Şubat 1954'te bir dostluk bildirisi ve 2 Nisan 1954'te bir anlaşma ile sonuçlanmıştır. Bu anlaşma henüz askeri bir pakt olmasa da Kuzey Kuşağı stratejisinin ilk adımıdır. Nitekim Mayıs 1954'te Pakistan-ABD arasında askeri yardım anlaşması imzalanmıştır (Armaoğlu, 1995: 224-25); (Gürün, 1983: 314). Bölgenin doğu ucunda, Pakistan'ın silahlandırılması sadece Mısır ve Arap ülkeleri değil Hindistan'da Nehruyu da endişelendirmiştir. 1 Ağustos'ta Mısır'ın baskısıyla Arap Birliği, Arap olmayan bir savunma ittifakına herhangi bir Arap devletinin dahil edilmesine karşı çıkan bir bildiri yayınlamıştır (Barrett, 2007: 18-19). Buna karşın 1954'te Batı ile işbirliğini geliştirme kararlılığında olan Irak'ta Nuri Said'in Başbakan olması ardından Nisan 1954'te ABD-İrak arasında askeri yardım anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmada Irak'ın Orta Doğu'da bir savunma paktı oluşması için göstereceği çabanın Irak'a yapılacak yardımları belirleyeceği vurgulanmıştır. Orta Doğu Komutanlığı konusunda İngiltere ve ABD farklı fikirlerde olduğu için tasarı bir takım aşamalardan geçerek 1955'te Bağdat Paketi haline gelmiştir. Bu koşullar altında Türkiye, Irak yönetimine savunma paktına katılmasını teklif ettiğinde olumlu yanıt almıştır. Ekim 1954'ten itibaren Türkiye-İrak arasında sürdürülen görüşmeler 13 Ocak 1955'te tarafların ortak bir bildiri yayınlaması ve 24 Şubat'ta daha sonra Bağdat Paketi olarak anılacak Türkiye Irak Karşılıklı İşbirliği Anlaşması'yla sonuçlanmıştır. 4 Nisan 1955'te İngiltere Bağdat Paketi'ne katılmış ve aynı gün İran ve Pakistan'a pakta katılmaları çağrısı yapılmıştır. 23 Eylül 1955'te Pakistan, 3 Kasım 1955'te İran pakta dahil olmuştur. Bu iş birliğine en sert tepki Irak'ı Arap birliğine ihanet etmekle suçlayan Mısır'dan gelmiştir (Armaoğlu, 1995: 224-25).

Bağdat Paketi uzun ömürlü ve beklenen etkiyi sağlayan bir birlik olmamıştır. Pakta dahil olmayan bölge ülkeleri, bu girişimi batılı aktörlerin Orta Doğu petrollerini kontrol altına almak ve İsrail'in çıkarlarına hizmet etmek üzere geliştirdikleri bir araç olarak değerlendirmiştir. Nitekim 1956 Süveyş Krizi bu Paktın güvenilirliğinin zayıflamasına, 1958 Irak Darbesi ise dağılmasına sebep olmuştur (Seydi, 2011: 4). Eisenhower Doktrini ile ABD bölgesel müdahalelerde daha pratik ve aktif hareket edebileceği alternatif stratejilere yönelmiştir.

1.1. Süveyş Krizi

1953'te ABD'de Dwight Eisenhower Dönemi başladığında Orta Doğu'da çözülmesi gereken en önemli sorun Süveyş Kanalı'nda İngiliz-Mısır anlaşmazlığı ve Arap-İsrail çatışması olarak değerlendirilmiştir. Mısır Devlet Başkanı Cemal Abdül Nasır'ın Nil nehrinde Aswan barajı inşa planları ve bunun finansmanı meselesi Mısır ve İngiltere arasında gerilim oluşturmuştur. Mısır'ı ekonomik ve stratejik önemi yanı sıra Orta Doğu'daki Arap-İsrail anlaşmazlığı, Filistinli mültecilerin durumu gibi birçok konuda kritik bir bölge olarak değerlendiren ABD süreci yakından takip etmiştir. Barrett (2007:7) göre Mısır, ABD politika hedeflerinin anahtarıydı. Mayıs 1953'te Eisenhower, Süveyş Kanalı üzerindeki İngiliz-Mısır krizini Orta Doğu istikrarı için çok tehlikeli bir durum olarak nitelendirmiş ve süreci değerlendirmesi için J.F.Dulles'ı Mısır'a göndermiştir.

Dulles'in bu seyahatindeki en dikkat çekici tespit ABD'nin Orta Doğu'daki politikasının başarısının önündeki en büyük engeli İngilizlerin teşkil ettiğine dair görüşüdür. Bu durum, Amerikan hükümetinin kanal konusunda Londra üzerinde artan baskısını beraberinde getirmiştir (Barrett, *The Greater*, 2007: 18-19). Kyle (2011:16) a göre İngilizler açısından Dulles ikiyüzlüydü. İngilizleri, onları desteklediğine inandırmış, oysa aslında tam tersini yapmıştır. Bu İngilizler açısından sadece diplomatik ve politik değil ahlaki bir sorundur (Kyle & Loui, 2011: 16).

27 Temmuz 1954'te Mısır ve İngiltere, İngiliz kuvvetlerinin aşamalı olarak geri çekilmesini sağlayan bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşmaya Müslüman Kardeşlerin tepkisi sebebiyle Nasır, Batı karşıtı bir duruş sergilemek durumunda kalmıştır. Mısır-İngiltere anlaşmasına yönelik bu propaganda kampanyasının büyük ölçüde CIA yardımıyla düzenlenmiş olduğu kabul edilmektedir. Diğer yandan Irak-Türkiye-Pakistan arasında geliştirilen Pakta en sert tepkiyi Nasır vermişti. Irak'ın tutumunu Mısır liderliğine doğrudan bir meydan okuma ve İngiliz böl ve yönet politikasının bir göstergesi olarak gören Nasır, Irak'ı yalnızlaştıracak bir Arap savunma düzenlemesi oluşturmak için harekete geçmiş ancak başarılı olamamıştır (Barrett, 2007: 18-19).

1956'da Nasır'ın Sovyetler Birliği ve Çekoslovakya ile iletişimi artırması ABD ve İngiltere'nin Süveyş Kanalı'nda yeni inşaat maliyetlerini kısmasına sebep olmuştur. Nasır'ın bu duruma cevabı 1869'da İngiliz-Fransız ortak girişimi ile inşa edilmiş ve işletmesi bu devletlerin kontrolüne alınmış olan Süveyş Kanalı Şirketini 26 Temmuz 1956'da millileştirildiğini ilan etmek olmuştur. Nasır'a göre kanaldan toplanan gelirler beş yıl içinde yeni inşaat maliyetini karşılayacak kazanç sağlayabilirdi. Bu girişimin bir krize dönüşmesi ABD'de Eisenhower yönetimi NATO müttefikleri ile bir Orta Doğu gücü arasında düşmanlıkların patlak vermesi ihtimalinden endişelenmiş ve diplomatik bir çözüme aracılık etmeye çalışmıştır. Eisenhower, krizin Sovyetler Birliği'nin çatışmaya olası müdahalesi ile stratejik olarak daha büyük bir kayba sebep olmasını istememiştir. ABD gibi uluslararası arabuluculuk çabaları gösteren rakip güçlerin hiçbiri başarılı olamamıştır (History State, t.y).

Uluslararası aktörlerin diplomasiyi Süveyş sorunuyla başa çıkma için hazırlanırken, ön plana çıkan konu krizin başlıca muhatabı İngiltere ve Fransa'nın Süveyş krizinin İsrail-Arap anlaşmazlığıyla karıştırılmasına izin vermeme çabasıdır (G.L, 1957: 154). Zira böyle bir durumda ortaya çıkacak sonucu ve krizin Arap-İsrail çatışması olarak değerlendirileceğini öngörebilmiş olsalar da birlikte hareket etmişlerdir. Bu konuda özellikle Fransa'nın İsrail'e yönlendirdiği yüksek oranda askeri malzeme dikkat çekmiştir. 29 Ekim 1956'da İsrail kuvvetleri Mısır'a saldırmış, Sina ve Gazze Şeridi'ni işgal etmiştir. Bu saldırılarda Fransız Hava Kuvvetleri'ne ait uçaklar İsrail'e operasyonel destek sağlamıştır. (Campbell, 1960: 50) Birkaç gün sonra İngiliz ve Fransız birlikleri Süveyş Kanalı Bölgesi'ne çıkmıştır. Kriz BM Güvenlik Konseyi'nde 31 Ekim'de görüşülse de Fransa ve İngiltere'nin vetoları nedeniyle herhangi bir karar alınamamıştır. 1-10 Kasım tarihleri arasında tekrar olağanüstü özel oturumda toplanan Genel Kurul'da ateşkes ve tüm yabancı güçlerin işgal altındaki topraklardan çekilmesi çağrısında bulunulmuştur. Ayrıca, düşmanlıkların sona ermesini güvence altına almak ve denetlemek için ilk Birleşmiş Milletler Acil Durum Gücü kurulmuştur. BM Acil Durum Gücünün bölgeye gönderilmesinin ardından, Fransız ve İngiliz kuvvetleri 22 Aralık

1956'da Süveyş Kanalı Bölgesi'nden ayrılmış olsa da İsrail güçlerinin geri çekilmesi 8 Mart 1957'de tamamlanmıştır (United Nations Peacekeeping, t.y.).

Krizin başından itibaren ABD, Batılı güçlerin geçici olarak askeri üstünlük sağlasalar da sürdürülebilir bir başarı kazanacağına inanmamıştır. Bu sebeple ilk andan itibaren Fransa ve İngiltere'yi çatışmayı durdurmaları için uyarmıştır. ABD, krizin Sovyetler Birliği'ne Arap ülkeleri adına hareket etme, Sovyet nüfuzunu geliştirme imkânı oluşturmasını istememiştir (Campbell, 1960: 111). Nitekim Krizin sonunda bölgede batılı aktörlerin itibarı sarsılırken ilk aşamada prestijini artıran SSCB olmuştur (Armaoğlu, 2005: 754). Nasır, bu saldırıdan kurtulup Arap ve Müslüman dünyalarında prestij kazanırken İngiltere ve Fransa, “modası geçmiş” ve “etkisiz” sömürgeciler olarak gözden düşmüşlerdir. (Hahn, 2006 : 39) ABD ise Sovyet etkisini sınırlandırmak ve iç siyasi durumu ne olursa olsun batı yanlısı rejimleri Nasır ve Sovyetler Birliği ittifakına karşı dengeyi sağlamak için desteklemeye yönelmiştir (Kyle ve Loui 2011: 38). Uzun vadede bölgede daha aktif politika geliştirmek için ABD'nin bu krizden faydalandığı söylenebilir. Nitekim Süveyş krizi üzerine yaptığı konuşmasında Eisenhower ABD'nin sorunlarını çözmek için benzersiz bir Amerikan sorumluluğunu savunmuştur. Bu konuşma ile Amerika'nın Ortadoğu'ya yönelik politikasında Eisenhower Doktrini ile tamamlanacak olan dönüşümünü başlatmıştır. Birleşik Devletler'in Britanya ve Fransa'nın benzeri yeni bir sömürgeci güç olmadığını ve Eisenhower yönetiminin ulusal ve uluslararası düzeyde toplumların eşitliğine inancını vurgulamıştır. Randal (2017) a göre Süveyş Krizi Eisenhower'ı bir seçim yapmak zorunda bırakmış ve Birleşik Devletler uluslararası ilişkilerde hukukun üstünlüğüne olan bağlılığını Britanya, İsrail veya Fransa'nın çıkarları üzerinde tutmayı tercih etmiştir. (Randall, 2017: 107-10).

1.2 Eisenhower Doktrini

ABD Başkanı Dwight Eisenhower Kasım 1956'da Winston Churchill'e gönderdiği bir mektupta Süveyş'te yaşanan durumdan duyduğu üzüntüyü vurgulamış ve SSCB tehdidine dikkat çekmiştir. Eisenhower'a göre Sovyetler Birliği, Batı Dünyasının gerçek düşmanıdır ve eğer ABD, Rusya'nın yayılmacı politikasına karşı mücadele etmezse komünizm tüm alana yayılabilir. Eisenhower, özellikle Basra Körfezi petrolüne ilişkin Sovyet tasarısının sadece bölge petrolünü ele geçirmek olmadığını, bu petrole kendileri için ihtiyaç duymadıklarını ama Süveyş Kanalı'nı kapatıp Orta Doğu'nun petrol boru hatlarını keserek batı medeniyetini zayıflatmanın SSCB'nin temel hedefi olduğunu vurgulamıştır (Divine, 1981: 91). Eisenhower, Orta Doğu'daki mevcut boşluğu Sovyetler Birliği'nden önce ABD doldurmalıydı. Bu sebeple başkan seksen beşinci Amerikan kongresinin ilk oturumunda Orta Doğu'ya özel ekonomik ve gerekirse askeri güç kullanımını içeren planı önermiştir. Eisenhower, modern savaşta “saatler hatta dakikalar içinde” karar alıp hareket etmek gerektiğini ve Sovyetler Birliği harekete geçerse bunun “küçük bir savaş” olmayacağını ve buna hazır olunması gerektiğini kongreye bildirmiştir (Eisenhower, 1965: 178). Ona göre bu tehdidi engellemek bir Amerikan yükümlülüğüdür ve ABD açısından yapılacak iki şey vardır: *“Biri, bölge ülkelerinin ekonomik sıkıntılarının giderilmesine yardımcı olmak; diğeri ister ikili, ister toplu münasebetler yoluyla, bu ülkelere, komünizm hegemonyasının neler getirebileceğini anlatmak ve bunların komünizme karşı koymalarına yardım etmektir”* (Armaoğlu, 2005: 754). Süveyş Krizi ile bölgede SSCB nüfuzuna karşı ABD'nin ne yapabileceği tartışmaları *“Orta Doğu Çözümü”* ya da *“Eisenhower Doktrini”* ile

sonuçlanmıştır (Ashton, 1996: 103). Esasında İngiltere ve Fransa'nın Mısır'a saldırıları, ABD'nin, bu teşebbüsleri için elverişli bir zemin ortaya çıkarmıştır. Süveyş Krizi'nden faydalanan ABD, Orta Doğu'daki Arap devletlerinin gözünde, *“emperyalist olarak tanınan İngiltere ve Fransa gibi Batı Avrupa devletleriyle bir safta görünmekten kurtulma fırsatını bulmuş ve Batılı müttefiklerini gücendirme pahasına da olsa, bu fırsatı ustaca kullanmasını bilmiştir* (Ecevit, 1957: 3).”

Bu fikir ile hareket eden Eisenhower, 5 Ocak 1957'de Kongre'den bütçe ve askeri yardımlar yanı sıra uluslararası komünizm tarafından kontrol edilen herhangi bir ulusun silahlı saldırganlığına karşı Orta Doğu ülkelerinin korunması için Amerikan silahlı kuvvetlerinin kullanılmasına izin verilmesini istemiştir. Bu amaçlarla Başkan Eisenhower, Kongreden, üç yıl süre ile her yıl 200 milyon Dolar harcama yetkisi istemiştir. Temsilciler Meclisi, 30 Ocak'ta, Amerikan Senatosu 5 Mart'ta oy çokluğu ile Eisenhower Doktrinini kabul etmiştir. Bu yetkiler ABD'nin Orta Doğu'da kurmak istediği otorite çerçevesinde şekillendirilmiştir. Eisenhower Doktrini, bütün bir Orta Doğu bölgesini kapsamaktadır. Bu doktrin ile ABD, İngiltere ve Fransa'nın Orta Doğu'da bıraktıkları boşluğu bizzat doldurmak üzere harekete geçmiştir. Bu doktrin ABD'nin Sovyet Rusya'nın karşısına çıkması ve Orta Doğu bölgesinde dolaylı tutum stratejisiyle politikalarını uygulaması demektir. Armaoğlu (1995: 274-76) a göre Eisenhower Doktrini ile ABD ve Sovyet Rusya, Orta Doğu'da fiilen karşı karşıya gelmeye başlamıştır.

II.II.I. Eisenhower Doktrinine Tepkiler

ABD ve SSCB'nin politikaları bölge ülkelerini tarafını seçme durumuyla karşı karşıya bırakmıştır. Bu durumun bir sonucu bölgede Bağdat Paktı ile belirginleşen kutuplaşmayı artırmak olmuştur. Nitekim Lübnan, Irak, Türkiye, Yunanistan, Pakistan Eisenhower Doktrinini kabul ettiğini ilk beyan eden bölgesel aktörlerdir. İsrail, Afganistan, Libya, Tunus, Fas onları takip etmiştir. Suudi Arabistan ise ilk aşamada tepki gösterdiği doktrini bir süre sonra olumlu karşıladığını bildirmiştir. Suudi Arabistan'ın bu tutum değişiminde SSCB'ye karşı doktrine destek vermeyen Mısır ve Suriye'ye güvenemeyeceği düşüncesi vardır. Suriye, Çin Halk Cumhuriyeti'ni tanıyarak Suudi Arabistan'ın ve Batı'nın endişelerindeki haklılığı göstermiştir (Uçarol, 2000: 698); Eisenhower'ın Süveyş Krizi sonrası Orta Doğu'da oluşan güç boşluğunu doldurma iddiasına Nasır'ın cevabı bu boşluğun Arap Milliyetçiliği tarafından doldurulacağıdır (Kyle ve Loui 2011: 38). Diğer yandan bölgede SSCB nüfuzunun en güçlü olduğu iki ülke başından itibaren doktrine karşı çıkmıştır. Divine (1981) e göre bu durum Eisenhower Doktrinine hedefinden uzak ve başarısız eleştirilerinin yapılmasına sebep olmuştur (Divine 1981: 92-97). Campbell (1960) ise ABD'nin Süveyş Krizi sonrası Sovyetler Birliği gibi artan Nasır etkisinden de rahatsız olduğu ve diğer Arap ülkeleri ile bağlarını geliştirme fikri ile hareket ettiğini belirtmiştir (Campbell, 1960 : 127). ABD gibi İngiltere de Nasır'ın milliyetçi etkisinin Ürdün ve Irak'ı Batı karşıtlığı konusunda etkilemesinin bölgedeki İngiliz varlığına önemli bir darbe olacağından endişe etmeye başlamıştır (Kyle ve Loui 2011: 56).

Mısır ve Suriye gibi Ürdün de doktrine karşı çıkan ve tepki gösteren bölge ülkelerindendi ancak Nasır'ın Ürdün'ün iç politikasına yönelik tavırları ve monarşiyi

tehdit eden tutumu Ürdün'ün hızla bu bloktan uzaklaşmasına sebep olmuştur. Ürdün'deki Müslüman Araplar, Nasır taraftarı olduğu gibi Eisenhower Doktrini lehtarıdır. Kral Hüseyin Komünizmi kınayıp ülkeyi Eisenhower Doktrini uyarınca Amerikan yardımlarına uygun hale getirmek isterken, Başbakan Süleyman Nabulsi Sovyetler Birliği ile diplomatik ilişkiler kurmaya hazırlanmaktadır (Campbell, 1960 : 128). Bu durum ise Ürdün'ün iç politikasındaki huzursuzluklara yansımıştır. Başka bir deyişle bölgede Lübnan ve Ürdün başta olmak üzere batı yanlısı rejimlerin bağımsızlığına yönelik esas tehdit Nasır etkisi ile yükselen Arap milliyetçiliğinden kaynaklanmıştır (Divine, 1981: 91). Lübnan Devlet Başkanı Chamoun, ABD'ye Ürdün'ü ne pahasına olursa olsun korunması için harekete geçmelerini isteyen bir telgraf göndermiştir. Eisenhower kendisine İsrail'e yönelik bir tehdit oluşturmadığı sürece bu desteği vereceklerini, Ürdün'ün siyasi bağımsızlığının ve bütünlüğünün ABD için hayati önemde olduğunu bildirmiştir (Eisenhower, 1965: 194).

Suriye'deki Sovyet nüfuzunun artmasıyla birlikte Nasır'ın Mısır ile Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni (BAC) kurmayı kabul ettiğinde Komünist Parti faaliyetlerini de yasaklamıştır. Diğer yandan ise daha büyük bir Arap federasyonunda Mısır ve Suriye ile birleşmesi için Lübnan'a baskı yaparak bölge istikrarı için yeni bir tehdit oluşturmaya başlamıştır (Divine 1981: 92-97).

Orta Doğu'da Eisenhower doktrininden ve ABD müdahalesinden rahatsızlık duyan Arap ülkelerinin sözcüleri, ABD olmadan kendi sorunlarını çözebileceklerine yönelik uyarılarda bulunmuşlardır. Buna rağmen Süveyş başarısı ile Arap milliyetçiliğini tetikleyen Nasır dahil olmak üzere birçoğu için ABD'nin bu yardım planı daha dikkat çekici bir hal almıştır. Zira kanalın kapanması ve Süveyş Krizi bölgeyi hem ekonomik hem de askeri anlamda zor durumda bırakmıştır (Divine 1981: 94).

İlk aşamada doktrinin Sovyet-Amerikan mücadelesini artırırken ve İsrail'i ortadan kaldırmak isteyen pan-Arap aktörlere güç kazandırması ihtimali İsrail'i endişelendirmiştir (Murat, 2012: 151). ABD Dışişleri Bakanlığı da komünizme karşı göreceli güvenliği ve Arap devletlerinin bu tür bir yardıma muhtemel tepkisi ışığında İsrail'e özel yardım yapılmasına karşı çıkmıştır.

Dönemin İsrail Başbakanı David Ben-Gurion, Batı-Arap bağlarını güçlendirmeyi ve İsrail'e düşman olan Arap ülkelerini ödüllendirmeyi vaat ettiği için doktrinin etkilerinden endişelenmiştir. Ayrıca ABD'nin doktrini onaylama baskısı İsrail'in Sovyetler Birliği ile tomurcuklanan yakınlaşmasını tehlikeye atabilirdi. Diğer yandan ise İsraili yetkililer, Nasır'ın doktrini eleştirmesinden ve doktrinin onun umutlarına zarar vermesinden memnundur (Hahn, 2006 : 41).

Doktrine katıldığını beyan eden İsrail'in durumu da Sovyetler Birliği tehdidine maruz kalmaktan ve komünizme karşı askeri, ekonomik destek beklemekten farklıdır. İsrail askerlerini Kasım ayında Sina'nın büyük kısmından geri çekmiş olsa da Gazze Şeridi ve Şarm El Şeyh'te varlığını sürdürmüştür. 1957'de İsrail Başbakanı David Ben Gurion, İsrail'in Gazze'de Arap terörist saldırılarını tekrarlanmasını önlemek ve Akabe Körfezi'ne ve Elath limanına erişimi kontrol altına alan stratejik görevini sürdürmek için polis gücünün sürdürülmesinde ısrar edeceğini açıklamıştır. Mısır ise Süveyş Kanalı'nı yeniden açmayı reddetmiş bu durum Batı Avrupa'da devam eden petrol sıkıntısını yoğunlaştırmıştır. Eisenhower ise Gazze ve Şarm El-Şeyh'ten İsrail'in tamamen

çekilmesi için Birleşmiş Milletler (BM) tarafından İsrail'e karşı sürdürülen ekonomik çabaları desteklemeye karar verdiklerini ilan etmiştir. Buna karşın Amerikan Senatosu İsrail'e karşı yaptırım uygulanması durumunda Eisenhower Doktrinde Senato desteğinin olmayacağını bildirmiştir. Senato itirazlarına rağmen Eisenhower bir süre İsrail'e yönelik yaptırımlara uyacağını sinyali vermiştir. ABD'nin Orta Doğu'da İsrail'e karşı bir tutum göstermemesinin Arap ülkeleri arasında Sovyetler Birliği etkisini artırmasına fayda sağladığını belirten Eisenhower, ABD Senatosunu ikna edememiştir. İsrail'in Dış İşleri Bakanı Golda Meir İsrail'e verilen ABD desteğini ve bu yeni yardımları riske edememiş ve Mart 1957'de BM Genel Meclisi'ne, İsrail'in tartışmalı bölgelerden çekilmeyi planladığı bilgisini vermiştir. 29 Mart'ta Süveyş Kanalı yeniden açılmış böylece Avrupa'da petrol sıkıntısı aşılrken ABD'nin yaptırımlar konusundaki ikilemi de ortadan kalkmıştır (Divine, 1981: 91, s. 93-96).

Doktrinin ortaya çıkış sebebi gösterilen SSCB, Eisenhower Doktrini 'ne resmi bir bildiri yayınlayarak cevap vermiş ve doktrini özetle “*Amerikan tekelci kapitalizminin Orta Doğu işlerine kaba bir müdahalesi olarak değerlendirmiştir* (Armaoğlu 2005: 756-57,767).”

2. 1958 Krizler ve Müdahaleler

2.1. Suriye'nin Genel Siyasi Atmosferi & Suriye Krizi

Suriye'de ordunun sivil yönetime tepkisi Şubat 1958'de Mısır ve Suriye'nin Birlik hareketine girişmesi ve BAC'ın kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Bu dönem Suriye'de politik elitler ile askeri ve ekonomik elitler arasında bir ikilem vardır. Her iki taraf da iktidarı ele geçirme isteğindedir. Liberal siyasi elitler ise zayıftır çünkü temsilcileri liberal solculardansa anayasal liberalleri temsil etmeyi seçmiştir. Ziyadeh (2011: 5-7) ye göre, buna etki eden en önemli sebep ise Suriye'nin uğrunda mücadele edilmiş, herkesin korunması için saygı duyduğu bir anayasası olmamasıdır. Suriye anayasası yapılan düzenlemelerle birlikte kamuoyu nezdinde kutsallığını da yitirmiştir. Birbirini takip eden askeri müdahaleler ile Suriye halkının güvenlik ve vatanseverlik duygularından mahrum olması da Suriye'nin kendi anayasal kurumlarına dönük bir kırılmalığa da sebep olmuştur. Ülkedeki milliyetçi, komünist, sosyalist hatta feodal burjuva partileri bile milliyetçi çerçevede sosyal adalet fikrini savunmaya başlamışlardır. 1954'te Komünist Parti Lideri Halid Bakdaş da bu atmosferden faydalanmış ve Sol yanlısı ve batı karşıtı söylemlerle Suriye halkından destek görmüştür. Aynı zamanda İslami akım özellikle Müslüman Kardeşler, sol gruplara karşı muhalefet göstermiştir. Suriye'nin bu atmosferi beraberinde öğrenci ayaklanmaları ve grevler ile Şubat 1955'e kadar devam etmiştir. 1955'te Farid el- Khouri hükümetinin düşmesi ve Suriye'de bir dönüm noktası olmuştur. Bu andan sonraki politik rekabet ve istikrarsız hükümetler Suriye'de II.Cumhuriyet'e yani BAC'a giden süreci hazırlamıştır. BAC, Orta Doğu'daki batı karşıtları için Eisenhower Doktrini, Bağdat Paketi gibi uluslararası komplolardan kurtuluş birliği olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte birbirinden farklı iki siyasal sistemin bütünleştirilmesi beraberinde çatışmaları da getirecektir ve birliğin ömrü uzun olmamıştır (Ziyadeh, 2011: 3-5).

2.1.1 Suriye'nin Çevrenmesi Endişeleri

Suriye ve Mısır'ı bölgede öncelikle kendi komşularına yabancılaştıran 1955 Bağdat Paktı ve ardından 1957 Eisenhower Doktrini olmuştur. Suriye'nin doğal müttefiki olarak gördüğü Irak'ın 1955'te Bağdat Paktı'nı imzalaması, batı ve Türkiye yanında yer alması, Mısır ve Suriye açısından tehdit olarak değerlendirmiştir. Buna karşı kendi aralarındaki güvenlik ve işbirliği anlaşmalarını yenilemişlerdir.

Doğu-Batı mücadelesinin Orta Doğu'ya yansımada batı karşıtlarının yanında Sovyetler Birliği'nin etkisi ve desteği açıktır. Buna karşın 1956'da Suriye ve Rusya arasında çok yönlü işbirliği anlaşmaları imzalanmasından endişe duyan sadece Batılı Devletler değildir. Suudi Arabistan gibi İsrail de bu yakınlaşmadan endişelenen ülkelerdir. Suriye'nin batılı ittifaklara karşı gösterdiği tepki İsrail ile arasındaki gerginliği de tırmandırmıştır. Filistinli mülteci sorunu devam ederken ABD'nin Türkiye üzerinden İsrail'e yardım ulaştırması, Sovyetler Birliği'nin Suriye'yi silahlandırması, Türkiye sınırında güvenlik endişesi oluşturmuştur. İsrail ise 1956'da Mısır'ı işgal edip başarısızlığa uğrayarak Cemal Abdül Nasır'ın Batı saldırganlığına karşı bir idol haline gelmesine sebep olmuştur. Bu andan sonra belirgin şekilde artan Sovyetler Birliği desteğine karşı kendisini güvende hissetmeyen Türkiye hedef gösterilmiş ve saldırganlıkla suçlanmıştır. 1957'de artan Sovyetler Birliği etkisine karşı ilan edilen Eisenhower Doktrini de Suriye tarafından reddedilmiştir. Suriye-ABD ilişkileri hızlı bir düşüş eğilimindeyken, Suriye yetkilileri Ağustos 1957'de Suriye'de mevcut rejimi değiştirmeye yönelik bir ABD planını ortaya çıkarmışlardır. Karşılıklı diplomatik tepkilerle birlikte, Sovyetler Birliği de Türkiye'nin Suriye sınırında yoğunlaşan askeri tedbirlere karşı tepkisiz kalmayacaklarını bildirmiştir (K.Hitti, 1959: 254-58).

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin Başbakanı Adnan Menderes *“Suriye gerektiğinde başkalarının kullanacağı bir silah deposu haline gelmektedir.”* Sözleri ile Türkiye'nin endişesini dile getirmiştir. Türkiye'nin olaylar boyunca yaptığı açıklamalara cevap Suriye'den değil Sovyetler Birliği'nden gelmiştir (Gürün 1983: 358-359).

Suriye yönetimi ise Türkiye ve ABD'yi iç işlerine karışmakla suçlamıştır. Kriz kısa zamanda uluslararası güvenlik örgütleri NATO, Varşova Paktı, BM'nin dahil olduğu bir çerçeveye ulaşmıştır. Suriye açısından Türkiye Batı desteği ile kendi güvenliğine karşı tehdit olabilecek konumdayken, aynı şekilde Türkiye, Sovyetler Birliği'nin Suriye'ye olağanüstü silah satışını sınırlarında bir tehdit olarak algılamıştır (Uslu, 2000: 126). Sovyetler Birliği ise aynı endişeleri Türkiye'nin rolünden duyduğu rahatsızlıkla bütünleştirerek ifade etmiştir. Kruşçev, ABD'yi Suriye üzerinden savaş çıkarmaya çalışmakla ve Türkiye-Suriye arasında bir çatışma oluşturmaya çalışmakla suçlamıştır. Türkiye'ye yönelik silah satışına ve bölge ülkelerine verilen askeri desteğin dengeleri bozması durumuna atıfta bulunarak *“tüfekler ateşlenirse roketler uçmaya başlar”* demiştir (Eisenhower, 1965: 203).

1957'de ortaya çıkan tabloda ABD kendi ekseninde bir bölge kontrolü oluşturmaya çalışırken Orta Doğu'nun kamplaştığı görülmektedir. Bu kamplaşmada Suriye, ABD müdahalesine ve kontrolüne Sovyetler Birliği desteği ile meydan okuyan tarafta yer almıştır. Bu durum Suriye'de hızla Sovyetler Birliği'nin kontrolünün arttığı yönünde bir algı oluşturmuştur. Suriye'nin ilk petrol rafinerisi konusunda *“Czechoslovak Techno-Export Company”* ile bir sözleşme imzalaması ABD ve İngiltere'nin endişelerini artırmıştır. Bu endişeleri dengelemek için ABD önerisi Suriye'nin ABD ile ekonomik

ilişkileri geliştirmesi olsa da Ağustos 1957'de Suriye ve Sovyetler Birliği arasında ekonomik ve teknik işbirliği anlaşması imzalanmıştır. ABD-Suriye ilişkilerinin en kötü seviyesine geldiği bu günlerde Suriye'deki Baas rejimine ve hükümete karşı Irak ve Türkiye'nin işbirliği ile darbe hazırlığı yaptıkları gerekçesiyle dört Amerikalı diplomat sınır dışı edilmiştir. Bu olayı 12 Ağustos 1957'de Şam'da ABD elçiliğinin işgal edilmesi takip etmiştir. (Almog, 2002: 150-55) Suriye ile uluslararası güçler arasındaki rekabetten Türkiye gibi Irak ve İsrail'de endişelenmiştir. ABD, Suriye'deki bu Sovyet etkisinin artması duruma karşı Suriye'nin komşularının desteklenmesinde kendisini haklı görmüştür. ABD Dış İşleri Bakan Yardımcısı Loy Henderson, kriz sırasında Suriye'nin komşusu ülkeleri ziyaret etmiştir. Onun belirttiğine göre Suriye'nin komşuları Sovyetler Birliği'nin bu krizi bahane ederek kendi iç politikalarına yönelik müdahalede bulunmasından çekinmektedir (Uslu, 2000: 126).

Batılı ülkeler için ise öncelikle Irak ve Suudi Arabistan petrolünün sevkiyatında Suriye'deki boru hatları Batı tarafından tehlikeye atılmayacak kadar önemlidir. Süveyş tecrübesi, petrol akışına zarar verecek bir eylemin tekrar göze alınmasına engel olmuştur. MacMillan bu riski açıkça ABD Dış İşleri Bakanı John Foster Dulles'a iletmış ve bu sorunu çözmek için en iyi yöntemin ABD'nin "*Demir Yumruğu*" olmadığı fikrini de paylaşmıştır. Buna karşın Dulles, BM ve Batı, Suriye'de artan Sovyetler Birliği etkisine karşı bir şeyler yapılmazsa Türkiye ve İsrail'in sorumluluk alması gerekebileceğini söylemiştir. MacMillan'ın da krizin çözümü için önerisi bu yöndedir. Yani ABD gücündense bölge ülkelerinden destek almak; ancak bu konuda ilk olarak Irak hızlı bir şekilde Suriye'ye bahane vermek istemeyeceklerini belirtmiştir. Ayrıca Irak Başbakanı, Suriye'ye yönelik herhangi bir müdahalenin Orta Doğu'da komünist etkisini artıracaklarını, Suriye'ye müdahale için İsrail'den destek alınmasının ise Arap karşıtı- İsrail yanlısı bir tehdit olarak algılanacağı uyarısında bulunmuştur. Diğer yandan Suriye gibi bir ülkeye saldırmak bölgede İsrail'inde göze alabileceği bir durum değildir ve İsrail'i tehlikeye atmayı Batılı müttefikleri de göze alamamıştır. Ortaya çıkan durum bölgede Türkiye dışında Batı'ya Suriye krizinde destek olmayı göze alabilecek başka bir ülke olmadığını göstermiştir (Almog, 2002: 150-55).

Krize Suriye ve destekçisi Mısır tarafından bakıldığında, öncelikle Nasır, Irak, Ürdün, Lübnan, Suudi Arabistan'ın Batı destekli bir Arap birliği oluşturmasından, Suriye'nin çevrenin endişe etmiştir. Mısır, Suriye'yi bu ittifakın dışında tutma çabasıdadır. Oysaki bu ittifak başından itibaren Suriye'nin Araplara yönelik bir tehdit olmadığını, Suriye bir saldırı yapılması durumunda kendisine yardım edileceğini bildirmiştir (Uslu 2000: 127). Bu açıklamaya rağmen Nasır Eisenhower Doktrininin de etkisiyle Arap Birliği'ne güvenmemiştir. ABD'nin Akdeniz'e çıkardığı 6.filo diğer yandan Türkiye sınırında artan askeri tedbirler, ABD'nin Adana'daki askeri üssüne hava kuvvetlerini artırması faaliyetleri ile Nasır'ın endişeleri daha da artmıştır (Kirk, 1960: 58-61).

Krizin ortaya çıkardığı tablo İsrail'in de İngiltere'nin ABD desteği olmadan hareket edemediği, Irak, Suudi Arabistan, Ürdün gibi bölgesel aktörlerin komünizmle mücadele etmekte etkisiz oldukları çünkü kendi yönetimlerine karşı müdahale endişesi içinde buldukları sonucudur (Almog, 2002: 150-55). Diğer yandan bazı uzmanlar göre ise Nasser ve Sovyetler Birliği, Suriye'yi ihtiyacı olmayan bir güvenlik çemberine

almak için acele etmişlerdir. ABD ise Orta Doğu'da bir meydan okuma ile karşılaştığında bir adım ileri iki adım geri gitmek durumunda kaldığını göstermiştir (Kirk 1960: 61); (Uslu 2000: 127).

1958'de BAC'ın kurulması, Baasçı Subayların Mısır ile birleşmeyi kabul etmesi ve bu subayların ülkeyi komünizmden korudukları algısı, Sovyetler Birliği'nin etkisinin azalacağı fikrini güçlendirmiştir (Uslu, 2000: 126). Bu andan itibaren Suriye'ye yönelik Sovyetler Birliği ve komünizm endişesinin yerini, BAC'a karşı Arap Devletleri'nin endişeleri almıştır.

2.2. Eisenhower Doktrini: Bölgesel Krizler

14 Temmuz 1958'de o zamana kadarki tutumu ile Arap Dünyası'ndan ayrı bir siyaset izleyen Irak'ta General Kasım liderliğindeki askerlerin yönetimi ele geçirmesi, Başbakan Nuri Said ve Kral Faysal'ın öldürmeleri ile başlayan süreç Eisenhower Doktrininin uygulanmasına yol açmıştır. 15 Temmuz'da ABD, Lübnan'a askerî müdahalede bulunmuştur. İkinci olarak, İngiltere, 17-18 Temmuz tarihlerinde Ürdün'deki Kral Hüseyin yönetimini desteklemek üzere bu ülkeye, Kıbrıs'taki üssünden paraşütçü birliği göndermiştir (Yakut & Yakut, 2013: 98).

2.2.1 1958-1963 Irak

Bağdat Pakti'nin Orta Doğu'da rekabeti eyleme dönüştürdüğü açıktır. Batı yanlıları ve Arap Milliyetçileri arasında görünen rekabetin perde arkasında ABD ve Sovyetler Birliği rekabeti vardır. Irak Kralı II. Faysal'ın Batı yanlısı politikalar ile ülkeyi idare etmesi, General Abdülkerim Kasım ve Abdüsselam Arif liderliğinde ordunun iktidara müdahalesine sebep olmuştur (I.R.Blean, 2008: 23). Irak Kralı II. Faysal, Prens Abdüllillah ve başbakan Nuri el-Said idam edilmiştir. 14 Temmuz 1958'de Irak'ta meydana gelen darbe Bağdat Pakti için de bir darbe olmuştur (Divine 1981: 99). Pakt, Batı'nın yönlendirmesi ile Orta Doğu ülkelerini bir çatı altında toplama ve kontrol etme planının bir parçasıdır ancak bölgedeki kutuplaşmayla bütünleştiğinde Irak Krizi ortaya çıkan sorunlara bir örnek olmuştur. Irak'ın yeni yönetimi aynı gün bir bildiri yayınlayarak Arap ülkeleriyle dostça ilişkiler kuracaklarını, Irak'ın ulusal birliği üzerinde duracaklarını, BM şartlarına uymayı bir vazife bileceklerini, Bandung Konferansı Kararları ile Irak'ın çıkarlarına uyan tüm anlaşmalara sadık kalacaklarını ve Irak Cumhuriyeti'ni kurduklarını ilan etmişlerdir (Uslu 2000: 128). Bu bildiriye rağmen ABD ve İngiltere yeni yönetimin Sovyetler Birliği'nin uydusu olması ihtimalinden endişe etmiştir. Zira 1955'ten itibaren kesintiye uğramış olan Irak-Sovyetler Birliği diplomatik ilişkileri yeni Irak yönetimi tarafından tekrar kurulmuştur. Buna ek olarak yeni yönetim Batı ile işbirliğinin bir göstergesi olan Bağdat Pakti'nden da Mart 1959'da ayrılmıştır (Yakut ve Yakut 2013: 99).

Irak Darbesi, İngiltere ve ABD'nin bölgesel stratejilerinde uyumsuzlukları ortaya çıkarmıştır. İngiltere açısından Mısır ve Nasır'ın bölgesel politikaları esas tehdit olarak algılanırken ABD'nin Sovyetler Birliği'ni çevreleme stratejisi ön plandadır ve Nasır'ın da buna destek olma potansiyeli ABD için önemlidir. İngiltere'nin General Kasım iktidarına ilk aşamada destek olması bir yandan Nasır'ın etkisini kontrol amacı taşırken diğer yandan yeni rejimin ABD yörüngesine girmesini önleme amacı taşımaktadır (J. Worrall, 2007: 175-78).

Irak'ta ortaya çıkan tablo “*Arap Soğuk Savaşı*” olarak adlandırılan Baas partisi ve Nasır yanlıları ile komünizmin karşı karşıya gelmesidir. Irak'ta gözlemciler komünist fikirlerin tam olarak iktidarı ele geçiremeyeceği ön görüşünde bulunmuşlardır ancak İngiltere Irak'ın yeni yönetiminden rahatsızdır ve onu daha çok rahatsız eden Ürdün ve Lübnan'ın benzer bir duruma girmesi ihtimalidir. ABD ve İngiltere bunu önlemek için Lübnan'a asker gönderilmesine ve Amman'da Kral Hüseyin iktidarının korunmasına yönelik bir plan hazırlamıştır (Barret, 2008: 7-8). Bu Eisenhower Doktrininin uygulanmaya başlaması anlamını taşımaktadır. Diğer yandan Irak'ta bir krizin belirmesi aynı hızla Kuveyt petrolerinde ve Körfez güvenliğinde problemlere sebep olabilirdi. Zira Irak, Ürdün, Lübnan'ın etkilendiği eylemlerde körfez güvenliği ilk aşamada kontrolün sağlanması gereken alandır (Blackwell, 2009: 119-20). Ayrıca 1950'lerde Irak, Bağdat Pakti'na dahil olmuş tek Arap ülkesi ve Batı'nın önemli bir müttefikidir. (Riedel, 2018) Eisenhower 18 Temmuz 1958'de İngiliz başbakanı Harold Macmillan'a verdiği demeçte: “Irak'ta ve bölgenin diğer kısımlarında onların bağılıklarını ve askeri-ekonomik güçlenmeyi sağlamaya çalışmamalıyız, Irak'ta yaşanan olaylar sonrasında Türkiye ve İran daha önemli hale geldi; bu sebeple onların sağlam müttefikler olmalarına yardımcı olacak yollar arayacağız (Gendzier, 2006: 25)” demiştir.

1958 sonlarına doğru Irak'ın yeni yönetimi Eisenhower ve ABD yanlısı, Nasır karşıtı bir politika sergilemeye başlamıştır. BAC'ın destekçisi önemli kişiler tutuklanmıştır. Aynı süreçte Nasır da komünizme karşı politikalar sürdürmeye, kendi konumuna ve Arap Birliği hareketine karşı ise devrimci yeni bir lider olarak Kasım'ı rakip görmeye başlamıştır. Kasım ise Nasır karşıtı tutumundaki netliği komünizm karşısında sergilememiş ve bu durum uluslararası güçlerin endişelerini artırmıştır. ABD, Nasır'ın antikomünizm tutumu gibi anti Kasım tavrını da desteklemiştir. Açıkçası ABD, her ne kadar direk ve açık olarak Nasır'ın komünizmle mücadelesini görmese de Kasım'ın iktidarına karşı güçlü bir potansiyel olarak onu görmüşlerdir. (Barret, 2008: 7-8)

Bu tablo ABD yetkililerinde sürece müdahale edilmezse Irak'ın komünizme teslim edileceği endişesini artırmıştır. Dönemin ABD istihbarat direktörü Allen Dulles, darbenin Arap dünyasında Mısır yanlısı bir rejim değişikliği dalgasına yol açacağını ve bunun Lübnan ve Ürdün'de çöküşe sebep olacağı tahmininde bulunmuştur (Riedel, 2018). Eisenhower Irak'taki devrimi Kore Savaşı'ndan sonraki en tehlikeli kriz olarak değerlendirmiştir, ABD ve İngiltere, devrimin yayılmasını engellemek için Lübnan ve Ürdün'e asker göndermiştir (Erkmen, 2008: 76).

6 Mart 1959'da Musul'da komünist bir miting yapılacağı haberi Irak yönetiminden duyulan endişeleri artırmıştır. Buna engel olmak isteyen güçler Nasır ve Suriye'nin desteği ile Irak'ta bir darbe girişimi ortaya koymuştur. Kasım bu darbeyi bastıracağı gibi Irak'ta olağanüstü sıkı tedbirler almaya başlamıştır, bu süreçte kendisine destek veren ülkedeki komünistler ise hükümette yüksek yetkilere sahip olmak istemişlerdir. Kasım güvenlik dengesini sağlamak için ordu yanı sıra bir de “*halkın milisi*” grubunu örgütlemeyi amaçlamıştır. 1959'da Kasım karşıtı başarısız darbe girişiminden sonra Irak'ta komünist rejim kurulabileceğiyönelik algı yükselmiştir. Bağdat Radyosu Nasır'ı “*Amerikan emperyalizminin evlatlık oğlu,*” olarak sunmaya

başlamış, Nasır'ın Orta Doğu'daki imajı ise *Washington'un seçilmiş enstrümanı*" durumuna gelmiştir. (Barret, 2008: 7-8)

Kasım ise iktidarının güvende olmadığı fikri ile hızla agresifleşmiştir. Bölge petrolerine yönelik açıklamalarına Kuveyt'le olan sınır ve kan bağına yönelik ifadeler eklemesi, Kasım'ı İngilizlerin bile korumasına engel olmuştur. Nitekim Kasım bu süreçte ABD'yi İngiltere'ye şikâyet etmişti. Kasım'ın Irak Petrollerini millileştirme açıklamalarında dahi İngiltere daha sakin bekleme taraftarı, bölgede ABD müdahalesinden BM kontrolünü bekleyen bir tutum sergilemişti. Ancak 1961 Haziran ayı sonlarında Kasım'ın Kuveyt sınırına yönelik askeri hamleleri kendisinin sonu olmuştur. Kuveyt, Irak tehdidine karşı İngiliz birlikleri tarafından koruma altına alınmıştır. (Barret, 2008: 7-8) Bu müdahaleye Vantage Operasyonu kod adı verilmiştir. Kasım'ın Kuveyt'e yönelik tehditlerine karşın İngiliz müdahalesinin talep edilmesiyle Süveyş sonrası bölgedeki İngiliz kuvvetlerinin en büyük seferberliği gerçekleştirilmiştir (Kettle, 2022).

Bu durumda İngiltere karşıtı düşüncelerin alevlenmesine tekrar sebep olmuştur. Ancak İngiltere Kuveyt'in bağımsızlığını tanıyacağını ilan etmiştir. Kuveyt sınırını koruma iddiasında olan Arap Birliği güçleri ile Kuveyt'in İngiltere yanlısı tutumu karşı karşıya gelmiştir. Nasır, Kuveyt'in bağımsızlığını tanımakta direnç göstermiştir. Bu sürecin en önemli kaybedeni ise Kasım olmuştur. 1963'te Arap Milliyetçileri, Nasır taraftarları ve Baascılar, ABD'nin desteği ile Kasım'ın iktidarına son vermiş, onu ve destekçilerini idam etmişlerdir (Barret 2008: 8-12).

Worrall (2007) ın aktarımına göre ABD Ulusal Güvenlik Konseyi üyesi Robert Kome, Kasım iktidarının devrilmesini "bizim tarafımız için net kazanç..." ifadesiyle değerlendirmiştir. İngiliz yetkililer için durum farklıdır. Ortaya çıkan yeni durumun Nasır etkisini İngiltere'nin Kuveyt ve Basra Körfezi petrol sahalarındaki çıkarlarına tehlikeli bir şekilde yaklaştırdığını düşünmüşlerdir. Bu sebeple İngilizler Amerikalılara Ürdün ve Lübnan'daki müdahalelerin sadece bir başlangıç noktası olduğunu iletmıştır (J. Worrall, 2007: 175-78). Bu andan itibaren İngiltere'nin Ortadoğu stratejisinde tutum değiştirdiği anlaşılmaktadır.

Kasım'ın 1963'ABD destekli bir darbeye devrilmesi ABD'ye daha yakın bir Irak yönetimi beklentisini artırmıştır. 1958 darbesinde Kasım'a destek veren sonrasında ise Kasım tarafından cezalandırılan Abdüselam Arif döneminde de Irak milliyetçi çizgisini korumuş (Erkmen, 2008: 76) olsa da bu dönem teşvik yoluyla sonrasında ABD beklentileri yönünde ortaya çıkan gelişmeler Baascıların ABD desteğiyle iktidarda olduğu iddiasını güçlendirmiştir (Barret 2008: 8-12).

2.2.2 Lübnan 1958

İkinci Dünya Savaşı 24 Nisan 1920 San Remo Konferansı'nda Fransız mandası olarak kabul edilen Lübnan'ın bağımsızlığı için gereken zemini oluşturmuştur. 22 Kasım 1943'de bağımsız Lübnan Cumhuriyeti kurulmuştur (Traboulsi, 2007:106-8); (SETA, 2006: 7). Bişara el-Husri Lübnan'ın bağımsızlık sürecindeki en önemli isimlerden birisidir ve 1947 seçimlerinden 1952'ye kadar ülkenin cumhurbaşkanı olan isimdir. 1952-1958 yıllarında ise *Camille Chamoun* (Kamil Şemun) dönemi yaşanmıştır (Turan, 2011: 198).

Lübnan ülkedeki 18 mezhebin anayasasında tanımlandığı kendine has bir sisteme sahiptir. Bulunduğu konum itibariyle, İsrail, Suriye arasında tampon bir bölge olmakla birlikte mezhepsel çeşitlilik açısından hemen tüm bölge ülkelerinin rekabet alanıdır (Altunışık, 2007). Lübnan sınırlarının genişliğine oranla olağanüstü bir mezhepsel çeşitlilik göstermektedir. Bu yönüyle Ahmet Cevdet Paşa Lübnan'ı Nuh'un Gemisi'ne benzetmiştir (Traboulsi, 2007:106-8).

Lübnan, bölge dışı aktörler için de göz ardı edilemeyecek yüksek stratejik öneme sahiptir. Lübnan Orta Doğu'da ileri savunma için kritik bir noktadır. Doğu Akdeniz'de en iyi liman ve hava üsleri yanı sıra iletişim olanaklarına sahiptir. Özellikle 1948'de İsrail'in kurulması, çok sayıda Müslüman'ın Lübnan'a göç etmesi, Filistin Meselesinin Lübnan'a yönelik etkilerini ve Lübnan'ın da bu konuda önemini ortaya çıkarmıştır (Traboulsi 2007:128).

Lübnan Krizi bölgedeki diğer krizler gibi temel üç sebebin etkisinde gelişmiştir: İç sebepler, bölgesel rekabet ve uluslararası güçlerin izleri Lübnan krizinde de görülmektedir. Lübnan'da iç politika, diğer bölge ülkelerinde olduğu gibi muhalefet ve iktidarın toplumu kutuplaştıran söylemleri ile gerilmiştir. Diğer Orta Doğu ülkelerinden farklı olarak Lübnan'da azınlık ve çoğunluk kimliği net değildir. Ülkede Hristiyan nüfus azınlık denilemeyecek kadar etkilidir. Bu grupla Şii İslam'ın bir kolu olan Dürziler arasındaki rekabet ise eski dönemlere dayanmaktadır. Ülkedeki Sünni Müslümanlar ise özellikle 1954'ten itibaren Mısır'ın desteğini almaya başlamıştır. Sonuç olarak Lübnan'da farklı kimlikler arasındaki rekabetin iç ve dış faktörlerin etkisiyle çatışmaya dönüşebileceği bir atmosfer gelişmiştir (Sorby, 2000: 76-82). Bu atmosfer çerçevesinde ortaya çıkan kriz değerlendirildiğinde Lübnan'ın bölgede domino etkisine açık yapısı göze çarpmaktadır.

1955 Bağdat Pakti'nin imzalanması Lübnan'da şiddetle protestolarla karşılanmıştır. Bu noktaya kadar tarafsızlık politikası sürdürmeye çalışan Lübnan Hükümeti bu protestoları bastırmak için Batı yanlısı ittifaklardan uzak durulacağı açıklamasını yapmıştır. Süveyş Krizi ardından Orta Doğu'da Nasirizm ve Arap Milliyetçiliğinin yükseldiği dönemde Lübnan'da da Arap Milliyetçiliği artış göstermiştir. Arap ülkeleri, İngiltere ve Fransa ile ilişkileri kesme kararı aldığı anda Lübnan yönetiminin İngiltere ve Fransa ile diplomatik ilişkilerini sürdürmesi ise ülkede gerginlik yaratmıştır. Lübnan Başbakanı ve Dış işleri bakanı istifa ederek muhalefete katılmıştır. Ardından Ocak 1957'de Eisenhower Doktrinini kabul ettiğini ilan eden ilk bölge ülkesi Lübnan olmuştur. Nisan 1957'de Eisenhower Doktrinini Lübnan Meclisi'nde onaylanmıştır. Oysaki Lübnan halkının Müslüman ve Arap kesimi bu doktrine ve batı etkisine karşıdır. Başbakan'ın toplumun Müslüman kesiminin tepkilerini göz ardı eden tutumu Lübnan'da karışıklıkların yaşanmasına sebep olmuştur (Armaoğlu 2005: 260-61). Bu gergin atmosfer içerisinde 1958'de BAC'ın kurulması, Irak'ta Haşimi hâkimiyetinin son bulması gibi bölgesel olaylar Lübnan'da isyana dönüşecek bir krizi tetiklemiştir (Traboulsi 2007:133-34); (Turan 2011: 198-99).

Irak'ta meydana gelenlerin ülkesini etkileyeceğinden ve Suriye'nin bu karışıklıkları destekleyebileceğinden endişe duyan Lübnan Başbakanı Camille Chamoun, ABD, İngiltere ve Fransa'dan yardım istemiştir (Armaoğlu 2005: 264).

1950'lerin başında Amerikan ticari yatırımları Trans-Arap Boru Hattının (TAPLINE) kurulmasına destek vermiştir. Suudi Arabistan'ın kuzeyinden Ürdün ve Suriye üzerindeki petrol sahalarından uzanan bu hat Lübnan'ın güneyinde Sidon limanında sona eriyordu. Amerikan petrol şirketlerinin bileşimi olan Arap-Amerikan Petrol Şirketi (ARAMCO) ve Texas Company ve Standard Oil of California'nın bir yan kuruluşu olan California Texas Corporation TAPLINE'a ek olarak Sidon'da bir rafineri inşa etmiştir. Lübnan'da yapılan bu yatırım iç ekonomik koşulları değiştirmiş, rafinerinin ve liman tesislerinin işletilmesi yerel ekonomiyi canlandırmıştır. ABD ile Lübnan elitleri arasında ticari ağlar kurulmuş buna ek olarak ulaşım, konaklama ve iletişim altyapısı gelişmiştir. Tüm bunlar ABD'nin Lübnan müdahalesinde petrolün kontrolünün önemli bir faktör olduğunu, daha geniş bir çerçevede ABD'nin siyasi ve stratejik çıkarlarını gözetmesi gerektiğini göstermektedir (Gendzier, 2006: 21-24).

Chamoun'un isteğiyle ABD 6.filosu "*Blue Bat*" operasyonu ile 15 Temmuz 1958'de Lübnan'a asker çıkarmıştır (Ashton 1996: 169). Eisenhower bu girişimin Lübnan'da bulunan vatandaşlarının güvenliğini sağlamak ve Lübnan Hükümeti'ne yardımcı olmak amacı taşıdığı açıklamasını yapmıştır. 17 Temmuzda benzer bir açıklamayla İngiltere de Ürdün'e asker çıkarmıştır (Uslu 2000: 129). Ayrıca 14 Temmuz'da ABD Deniz Kuvvetleri, ABD çıkarlarının dayandığı siyasi ve mali elitin iktidarını güvence altına almak için Lübnan'da yaşanan iç savaşa müdahale ettiğinde Aynı gün Irak devrimi gerçekleşmiştir (Gendzier, 2006: 21-24).

1958'de yapılan seçimlerde Fuad Şihab cumhurbaşkanı seçilince Chamoun taraftarları buna karşı direnmiş ve taraflar arasındaki gerilim kısa sürede Hıristiyan-Müslüman çatışmasına dönüşmüştür. Bu çatışmadan Batı'nın desteği ile General Şihap (Şahab) galip çıkmıştır. Şihap döneminden itibaren Lübnan'da Lübnanlılık kimliğini canlandırarak içte bütünlük sağlama çabası ortaya çıkmıştır (Traboulsi 2007:133-34); (Turan 2011: 198-99).

III.II.III. Ürdün 1958

Ürdün uzun yıllar İngiltere Mandası ve kontrolü altında varlığını sürdürüp, 1946'da bağımsızlığına kavuşmuştur (Uçarol 2000: 550). Bağımsızlığa rağmen İngiltere'nin ve Batılı devletlerin bölgedeki politikalarından soyutlamanın mümkün olmadığı bir ülkedir (Tal, 1995: 41-42). Öyle ki bir çöl emirliğinden Ürdün Haşimi Krallığı'na dönüştürülen siyasi yapı, bölgedeki Arap liderler açısından İngiliz menfaatlerine hizmet etmek için ortaya konulmuş yapay bir oluşumdur (Cohen, 2005:27). Aynı zamanda Ürdün'ün Arap ülkeleri ve İsrail ile olan sınırı bu ülkenin stratejik açıdan önemini artırmıştır.

İngiltere bölgedeki kalkınma uzmanları, askeri komutanları ve danışmanları aracılığı ile Ürdün üzerinde kontrolünü sürdürmüştü buna karşın Ürdün'ün 1955'te Bağdat Paketi'ne karşı tutumu ve ülkedeki Nasır yanlısı muhalefetin İngiltere etkisinin ülkeden uzaklaştırılması beklentisi Kral Hüseyin'in* Mart 1956'da İngiliz komutan John

* Tam adı Hüseyin b. Ali b. Muhammedel-Haseni el-Haşimiolan Şerif Hüseyin, 1853'te İstanbul'da doğmuştur. Detaylı Bilgi için Bknz: Taha Öztürk, "Şerif Hüseyin'in Mekke Emirliği'ne Atanma Sürecinde Ailesiyle İstanbul'da Geçirdiği Yıllar" VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of HistoricalResearches, Mart/March 2017, Yıl/Vol. 2, No. 1

Glubb'u görevden almasına sebep olmuştur. Ürdün'de ortaya çıkan özgürlük atmosferinde 1956'da yapılan seçimleri Süleyman El Nabulsi liderliğinde Ulusal Sosyalist Parti kazanmıştır (Tal, 1995: 41-42). Hüseyin'e göre Ulusal Sosyalistler, Baascılar ve komünistlerden çok daha az tehlikelidir. Bu sebeple ülkedeki bu atmosferde Nabulsi'nin Sovyetler Birliği tarafından desteklendiğini bilse de süreci kontrol altında tutmak için en tehlikesiz gördüğü kişidir (Blackwell, 2009:61); Öte yandan Nabulsi 1957'de İngiltere ile yapılan anlaşmayı iptal etmiş ve Çin, Sovyetler Birliği ve Mısır ile ilişkilerin geliştirilmesi çağrısında bulunmuştur. Bu durum mevcut hükümetin Kral Hüseyin rejimine meydan okumasıdır (Tal, 1995: 41-42). Kral Hüseyin, Eisenhower Doktrinini kabul ettiğini söylemesine rağmen hükümetin bu açıklaması hükümet ile kraliyetin karşı karşıya gelmesidir. Nabulsi'nin hızla bu kadar cesur hareket etmesini sağlayan Ürdün'deki muhalefete güvenidir. Nitekim 1957'de Ürdün Genel Kurmay Başkanı Abu Nuwar, Suriye'nin desteği ile bir darbe girişiminde bulunmuştur (Almog 2002: 144). Hüseyin bu girişimler karşısında tepkisiz kalmamış Nisan 1957'de Nabulsi hükümetini, İngiltere'nin de bilgisi dahilinde görevden alıp sıkıyönetim ilan etmiştir (Blackwell 2009: 58). Hüseyin bu hamleyi gerçekleştirmeden önce İngiliz yetkililere bilgi verdiği gibi Eisenhower Doktrini'ni de kabul etmiştir. ABD ise İngiltere'yi Ürdün'ün en önemli destekçisi olarak kabul etmiştir. Başka bir ifade ile ABD Ürdün'ü finanse ederek ekonomik nüfuz kazanırken, İngiltere politik nüfuzunu koruyabilmiştir. Batı'nın bu net müdahalesi ve Ürdün'de sıkıyönetim hali 1958 baharında karışıklıkların artmasına sebep olmuştur. Bu süreçte Hüseyin sert tedbirlerle kontrolünü sürdürmeye çalışmıştır. Ürdün'de ortaya çıkan bu gelişmeler bölgesel rekabetin bir sonucudur. Arap devletleri arasındaki anlaşmazlıklar Süveyş Krizi ardından, 1950'li yılların sonlarında ciddi boyutlara ulaşmıştır. Nasirizm ve pan-Arabizm fikirlerinin genç Araplar arasında hızla yayıldığı bu dönem bölgede ayaklanmalara ve karışıklıklara sebep olmuştur (Almog 2002: 144). Ürdün bu bölgesel rekabet ve kampaşmadan Eisenhower Doktrini açıklandığında da etkilenen taraftır. Şubat 1957'de Ürdün'de ortaya çıkan siyasal bunalımın en önemli nedenlerden biri iç politikada Nâsir yanlılarıyla Batı yanlıları arasındaki güç çekişmesidir (Yakut ve Yakut 2013: 97). Buna rağmen Kral Hüseyin Batı yardımlarını ve Eisenhower Doktrinini kabul etmiştir. Aynı zamanda da Nasır'ın pan-Arabizm ideallerine karşı Hüseyin de kendi Arap milliyetçiliği idealinin peşine düşmüştür. Onun görüşüne göre pan-Arabizm farklı Arap ülkelerinin ve rejimlerinin özel karakterine saygı duyarsa, kendi ulusal egemenliklerine tecavüz etmeden Araplar arasında birliği teşvik etmekte başarılı olabilirdi. Kral Hüseyin "Arap birliğine duyulan ihtiyaç konusunda görüş ayrılığı yok. Öyleyse, kabul edilmiş bir ilkeyi tartışmak yerine, pratik bir planı tartışalım..." önerisinde bulunmuştur (Charting a Difficult Course: Jordan in the 1950s, tarih yok).

Süveyş Krizi ardından bölgede öne çıkan Nasır algısı 1957 ortalarında değişmiştir. Süveyş Krizinin etkileri hala hissedilirken ekonomik ve siyasi anlamda Mısır, Arap ülkeleri tarafından yalnızlığa itilmiştir. Bölgedeki rekabette Suriye ile ilişkileri geliştirmek önemli bir araç haline gelmiştir. Nasır için bu rekabette Arap milliyetçiliğinin lideri rolünü sürdürmesinde Suriye'nin rolü kritiktir (Duman, 2005:328). Diğer yandan Şubat 1958'de Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin (BAC) kurulması, Irak ve Ürdün'de Nâsir'ın ve Arap milliyetçiliğinin etkisini artırabileceği kaygısını uyandırmıştır. Bu durumda Irak ve Ürdün kendi pozisyonlarını koruyabilmek için rakip bir federasyon

görüşmelerine başlamıştır. Görüşmeler 19 Mayıs 1958'de Irak-Ürdün Birliği'nin diğer adı ile Arap Birliği (AU) "*Arab Union*" kurulmasıyla sonuçlanmıştır ancak 14 Temmuz 1958'de General Kasım liderliğindeki askerler, Irak'ta yönetimi ele geçirmiş ve cumhuriyeti ilan etmiştir (Yakut ve Yakut 2013: 97-99).

Birçok araştırmacı için bu süreç Sovyet destekli Mısır ve Suriye ilişkilerine karşı Batı'nın mücadelesi olarak değerlendirmiştir. Irak'taki müdahale Hüseyin için hızla Batı yardımı istemesini gerektiren bir şoka sebep olmuştur. Süveyş Krizi ardından İngiltere'nin bölgede yürüttüğü stratejinin "*kışkırtma*" olarak ifade edildiği de bu noktada unutulmamalıdır. Anthony Eden ardından 1957'de İngiltere Başbakanı olan Harold MacMillan da benzer bir politika sürdürmüştür (Ashton 1996: 117-120).

Ürdün Kralı Batı desteğini talep etmekle birlikte kontrolü kaybetmemek için yardımın gelmesini beklemeden harekete geçmiştir. AU anlaşması gereğince Irak birliklerinin komutanı olduğunu ve derhal kendisiyle iletişime geçilmesini istemiştir. Esasında bu anlaşma gereğince Ürdün'ün askeri birlikleri de Irak'ta bulunmaktaydı ve Irak'taki müdahalede rol almışlardı ancak hiç kimse kendisiyle iletişime geçmemiştir (Tal, 1995: 41-42). Ürdün, Arap devletleri içinde en zayıf halka olarak görülmüştür. Bu sebeple Arap dünyasının rekabetinde hedefte yer almıştır. İngiliz kuvvetlerinin Ürdün'de konuşlandırılmasına son verilmesi rekabeti daha da artırmıştır (Campbell, 1960: 127). İngiltere Başbakanı Macmillan eğer Batı yardımı olmazsa Kral Hüseyin'in tahtını kaybedeceğini ABD'ye bildirmiştir. ABD onayı olmadan Süveyş Krizi ardından artık İngiltere doğrudan bir hamle yapamazdı. Nitekim İngiltere kabinesi ABD'nin İngiltere'ye vereceği lojistik ve finansal yardımdan emin olmadan Ürdün'e destek gönderme kararını onaylamamıştır. (Tal, 1995: 41-42)

Batı yardımını bekleyen Kral Hüseyin'in en büyük endişesi Naser yanlısı Irak kuvvetlerinin Ürdün'e girmesi ve İsrail'in Batı Şeria'yı ele geçirme ihtimalidir. İngiltere'nin kriz sırasında Ürdün'e yardım gönderebilmesi için hava sahasını kullanım iznini veren sadece İsrail olmuştur. Hatta Kral Hüseyin Suriye üzerinden bir yardımı tercih ettiğini söylemesine rağmen İsrail gereken pazarlıkları yaptıktan sonra hava sahasını açmıştır. (Tal, 1995: 41-42)

İngiliz Genelkurmayı kodadı "*broil*" olan operasyonu Ürdün'e yardım ulaştırmak için planlamıştır. ABD desteğinin kesinleşmesi ardından operasyon "*Fortitude*" olarak güncellenmiş ve 17 Temmuz sabah saatlerinde başlatılmıştır. Kıbrıs'tan havalanacak İngiliz Birlikleri Amman hava sahasını ve kraliyet ikametgâhını güvence altında tutacaktır. Fakat İsrail hava sahasının kullanılmasına ilk aşamada izin vermemiştir. Birliklerin bir kısmı Amman'a inebilmiştir. İsrail'in bu tutumunun sebebi Süveyş Krizi'nden sonra büyük bir gücün resmen desteğini görmeden risk almak istememesidir. Her hangi bir misilleme eyleminde ABD yardımı garantisini İsrail'e verildikten sonra operasyon sürdürülebilmiş ve İngiliz birlikleri Ürdün'e ulaşmıştır. Ürdün'de muhalefetin arttığı sıkıyönetim günlerinde Kral Hüseyin sert kanunlar çıkartmıştır. Amman'da bulunan İngiltere Büyük Elçisinin "*bir ordunun en önemli gücü vefadır.*" sözü bu dönem Ürdün ve Irak'ta yaşanan askeri krizlerdeki temel eksikliği bakış açısını yansıtmaktadır (Tal 1995: 42-50). Bu süreç her ne kadar bölgesel olarak rekabetin ve çatışmanın derinleştiği bir dönem olsa da ordu içindeki radikalleşme ve bunu destekleyen çeşitli sızma faaliyetleri Irak gibi Ürdün'de de krizin önemli bir sebebi

olmuştur; ancak Ürdün'de modernize edilmiş kent ordusu yanı sıra hala Haşimi ailesine sadık Bedevi birlikleri önemli güce sahiptir. Kral Hüseyin'in bu kriz süresince ülke içinde güvendiği unsur bu kuvvetler ve Müslüman Kardeşler olmuştur. Nitekim binlerce bedevi birliği ve Müslüman Kardeşler, Hüseyin'e sadakatlerini bildirmişlerdir. Bu desteğin ardından Kral Hüseyin ile görüşen bölgedeki İngiltere Büyük Elçisi onu "*soğukkanlı ve kendine güvenen*" bir lider olarak nitelmiştir (Blackwell 2009:59-63).

Ürdün'e İngiliz desteğinin ulaşması ile kendisini ülkeden adeta soyutlamış olan Kral Hüseyin tekrar kontrolü ele geçirmek üzere ordu ile temasa geçmiştir. Başbakan Nabulsi dahil üst düzey siyasi ve askeri yetkililerin görevden alınması, tutuklanması, siyasi partilerin kapatılması, meclisin feshedilmesi ve sıkı yönetim ilk aşamada kontrolü sağlamak için atılan adımlardır (Campbell, 1960: 130). Ardından Kral Hüseyin, İngiltere'ye Nasser ve BAC'a karşı Ürdün'ün savunmasını sağlayabilecek kalıcı bir uluslararası anlaşmaya ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir. Bu anlaşmaya Türkiye, Almanya, İtalya, Lübnan, Yunanistan, Sudan, Kuzey Afrika'nın dahil edilmesini istemiştir. Bölgedeki İngiliz elçisine göre bu Ürdün'ün bir çeşit NATO uzantısı olma isteğidir. Aynı elçi 31 Temmuz'da Kral Hüseyin'e özellikle ekonomik nedenlerden ötürü Irak'taki yeni rejimi tanımak zorunda olduklarını bildirmiştir. Bu Irak ve Ürdün arasındaki Arap birliğinin sonu demektir. 21 Ağustos'ta BM Genel Kurulu Arap Devletleri'nin birbirinin egemenliğine ve toprak bütünlüğüne saygı duyması, iç işlerine müdahale etmemesi gereğini bir çözüm olarak sunmuştur. Ürdün'de bu durumun gözlenmesi için yapılan görüşmeler sonunda Hüseyin BM gözlemcilerinin Amman'a gelmelerine izin vermiştir. Bu aynı zamanda ABD desteğinin ve İngiltere'nin kuvvetlerini geri çekilmesi demektir. Başka bir ifade ile BAC'ın da 17 Temmuz'dan itibaren olmasını istediği durumdur. Bu sebeple BM müdahalesinden özellikle Nasır memnun olmuştur (Tal, 1995: 41-42). Nitekim birliği "rüzgârda kuru yapraklar gibi dağılacak "sahte bir federasyon" olarak nitelendirmişti. Bu birlik Nasır'a göre emperyalist bir araçtır. Batı bu yolla Arap dünyasını bölme ve fethetme çalışmasıdır. (Piotrow, 1958)

1 Ekim'de İngiliz birliklerinin Ürdün'den geri çekileceği ilan edilmiştir. 20 Ekim'den itibaren başlayan süreç 2 Kasım itibarıyla sonlanmıştır. Bu Ürdün halkını da bölgede Batı müdahalesinden rahatsız olan güçleri de memnun etmiştir. 1 Aralık 1958'de Nisan 1957'den itibaren devam eden sıkıyönetim sona ermiştir (Tal 1995: 42-50).

Sonuç

Eisenhower doktrini ABD'nin dünyaya açılma mesajlarını içermektedir. Bu strateji I. Dünya Savaşı sonrasında Wilson'ın idealizmi ile bütünleştirilmiş ancak uygulanmamıştır. 1950'lerde ise Sovyetlerin yayılmasına engel olmak konusunda ABD kendisini yetkili görürken, Orta Doğu özelinde vizyonunu "korumacı" olarak belirlediği ifade edilebilir.

1950'li yıllardaki krizlerin ortaya koyduğu durum ise Soğuk Savaş'ın sadece Sovyetler Birliği ve ABD arasında yaşanmadığıdır. Bir Orta Doğu Komutanlığı oluşturulması tasarılarından itibaren İngiltere ve ABD arasında geri planda bir strateji mücadelesi söz konusudur. Bu durumun somut halde izlenebildiği süreç Süveyş Krizi ve İsrail'in krize dahil olmasıdır. Benzer şekilde özellikle Süveyş Krizi sürecinde Arap

dünyasında milliyetçi tutumun lideri pozisyonuna gelen Nasır ve diğer Arap ülkeleri arasında bir Arap Soğuk Savaşı yaşanmıştır.

ABD'nin desteğiyle geliştirilen Bağdat Paktı gibi oluşumların bölgede kutuplaşmayı artırdığı eleştirileri yapılırken bölgesel aktörlerin kendi rekabetleri kutuplaşmayı geliştirmiştir. Arap milliyetçiliğinin lideri olma fikri bölgesel aktörlerin iç politikalarında, muhalif protestolara etki etmiştir. Bu durum ise ABD ve Sovyetler Birliği açısından kendi etki alanlarını ve nüfuzlarını artırmak için kendileriyle işbirliği yapan liderlerin desteklenmesine sebep olmuştur. Kısaca pan-Arabizm birliği teşvik etmek yerine kutuplaşma ve bölünmelere yol açtığından bundan faydalanan yine Soğuk Savaş'ın ana aktörleri olmuştur.

Eisenhower'ın bu bölünme ve rekabetin hemen başında yayınladığı başkanlık politikası ile bölgede doğrudan müdahale ve etki alanı yaratmanın pratik yolunu bulmuş, bölgesel aktörler ise kendi konumlarını korumak için bunu bir araç olarak değerlendirmek istemiştir. Sonucunda bir domino etkisiyle bu güç rekabetinin tüm aktörlerin iç bünyesinde güven ve huzuru daimi olarak sarstığı söylenebilir.

KAYNAKÇA

Almog, Orna. 2002. *Britain, Israel and the United States 1955-1958: Beyond Suez*. Taylor & Francis.

Altunışık, B. Meliha. 2007. "Lübnan Krizi: Nedenleri ve Sonuçları". TESEV. http://tese.org.tr/wp-content/uploads/2015/11/Lubnan_Krizi_Nedenleri_Ve_Sonucari.pdf adresinden alındı

Armaoğlu, Fahir. 1995. "Orta Doğu Komutanlığı'ndan Bağdat Paktı'na 1951-1955". *Bellekten*, 191-236.

Armaoğlu, Fahir. 2005. *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi 1914-1995*. Alkım Yayınları.

Ashton, N. James. 1996. *Eisenhower, Macmillan and the Problem of Nasser*. Palgrave Macmillan UK.

Ayın Tarihi. 1951, Aralık 19.

Barret, Roby. 2008. "Intervention in Iraq, 1958-1959". *The Middle East Institute Policy Brief*, 11Nisan.

Barrett, Roby. 2007. *The Greater Middle East and the Cold War: US Foreign Policy Under Eisenhower and Kennedy*. I.B.Taurius.

Blackwell, Stephen. 2009. *British Military Intervention and the Struggle for Jordan: King Hussein, Nasser and the Middle East Crisis, 1955-1958*. Routledge.

Campbell, C., John. 1960 *Defense Of The Middle East: Problems Of American Policy*. Harper&Brothers, New York.

"Charting a Difficult Course: Jordan in the 1950s". tarih yok. http://www.kinghussein.gov.jo/his_periods1.html. Erişim Tarihi: 11 Şubat 2021.

- Cohen, Michael, J. 2005. *Strategy and Politics in the Middle East, 1954–1960: Defending the Northern Tier*. New York: Frank Cass.
- Divine, Robert. A. 1981. *Eisenhower and the Cold War*. Oxford University Press.
- Duman, Sabit. 2005. Ortadoğu Krizleri ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Mayıs-Kasım*35-36, 313-332.
- Dursun, D. 1991. “Bağdat Paktı”. *İslam Ansiklopedisi*, <https://islamansiklopedisi.org.tr/bagdat-pakti>. Erişim Tarihi: 27 Aralık 2018.
- Ecevit, Bülent. 1957: 3, Mart 13. “Bağdat Paktı ve Eisenhower Doktrini”. *Ulus*.
- Eisenhower, Dwight D. 1965. *Waging Peace 1956-1961*. Doubleday Company, New York.
- Erkmen, Serhat. 2008. “1945-1989 Yılları Arasında ABD’nin Kuzey Irak Politikası”. *Akademik Orta Doğu*5, 66-96.
- Fowler, Randall and Martin J. Medhurst. 2018. *More Than a Doctrine: The Eisenhower Era in the Middle East*. University of Nebraska Press.
- G.L. 1957. “Suez and Its Consequences: The Israel View. *The World Today*”, 134, 152-161. <https://www.jstor.org/stable/40392971>.
- Gendzier, Irene. L. 2006. *Notes from the Minefield: United States Intervention in Lebanon, 1945-1958*. Columbia University Press.
- Gerger, Haluk. 2006. *ABD Ortadoğu Türkiye, İstanbul*. İstanbul: Ceylan Yayınları.
- Gültekin, Sümer. 2008. “Amerikan Dış Politikasının Kökenleri ve Amerikan Dış Politik Kültürü”. *Uluslararası İlişkiler*, 519, 119-144.
- Gürün, Kamuran. 1983. *Dış İlişkiler ve Türk Dış Politikası: 1939'dan Günümüze Kadar*. AÜSBF Yayınları.
- Hahn, Peter L. 2006. “Securing the Middle East: The Eisenhower Doctrine of 1957”. *Presidential Studies Quarterly*, vol. 36, no. 1, [Wiley, Center for the Study of the Presidency and Congress], 2006, pp. 38–47.
- Hart, Liddell, B. 2003. *Strateji Dolaylı Tutum*. S. Koçak, Çev. İstanbul: Doruk Yay.
- History State. t.y. “The Suez Crisis, 1956”. <https://history.state.gov/milestones/1953-1960/suez>; <https://www.britannica.com/event/Suez-Crisis>.
- Hitti, K. Philip. 1959. *Syria: A Short History 1959*. New York: The Macmillan Company.
- I.R.Blean. 2008. *Iraq in Crisis*. Florida; USA: Rourke Publishing.
- John Worrall, R. 2007. “Coping with a Coup d'Etat’: British Policy towards Post-Revolutionary Iraq, 1958–63”. *Contemporary British History*, 212, 173–199.
- Kettle, Louise. “4 Suez in Reverse – Kuwait 1961”. *Learning from the History of British Interventions in the Middle East*, Edinburgh: Edinburgh University Press, 2022, pp. 90-128.

- Kirk, George. 1960. "The Syrian Crisis of 1957-Fact and Fiction". *International Affairs Royal Institute of International Affairs* 1944-, 361.
- Kyle, K., & Loui, R. W. 2011. *Suez: Britain's End of Empire in the Middle East*. I.B.Taurius.
- McDougall, Walter. A. 1997. "Back to Bedrock: The Eight Traditions of American Statecraft". *Foreign Affairs*, 762, 134-146.
- McDougall, Walter. A. 2009. "U.S. Foreign Policy Traditions And The Middle East". *The Newsletter of the Wachman Center*, 1417. <https://www.fpri.org/article/2009/07/u-s-foreign-policy-traditions-and-the-middle-east/>.
- Merriam-Webster Dictionary. 2006. "Meliorism". doi:<https://www.merriam-webster.com/dictionary/meliorism>.
- Murat Turgay. 2012. "Mısır ekseninde Ortadoğu'da Amerika - Sovyet Rusya mücadelesi 1945-1973". Fırat Üniversitesi Basılmamış Doktora Tezi.
- Piotrow, Piotr. 1958. "Nasser and Arab Unity". *Editorial research reports 1958* Vol. I. <http://library.cqpress.com/cqresearcher/cqresrre1958060400> .
- Riedel, Buruce. 1958. "When America first went to war in the Middle East". <https://www.brookings.edu/blog/order-from-chaos/2018/07/02/1958-when-america-first-went-to-war-in-the-middle-east/> .
- SETA. 2006. "Lübnan'da İstikrar Arayışları." *SETA Lübnan Raporu, Proje Koordinatörü: Talha Köse, Aralık 2006*, SETA. Talha Köse.
- Sever, Ayşegül. 1997. *Soğuk Savaş Kuşatmasında Türkiye Batı ve Orta Doğu 1945-1958*. Boyut Yayınları.
- Seydi, Süleyman. 2011. "Demokrat Parti'nin Dış Politikada Alternatif Arayışı 1957-1960". *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 214.
- Sorby, Karol. R. 2000. "Lebanon: The Crisis Of 1958". *Asian And African Studies*, 91, 76-109.
- Tal, Lawrence. 1995. "Britain and the Jordan Crisis of 1958". *Middle Eastern Studies*, 311. <http://www.jstor.org/stable/4283698>.
- Traboulsi, Fawwaz. 2007. *A History Of Modern Lebanon*. London: Pluto Press.
- Turan, Namık. S. 2011. "Lübnan'da Ulusun İnşası ve Ortak Tınının Üretimi – Rahbani Kardeşler ve Feyruz". *Ortadoğu Etütleri*, 31.
- Uçarol, Rifat. 2000. *Siyasi Tarih 1789 – 1999*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- United Nations Peacekeeping. t.y.. Middle East, UNEF-1: <https://peacekeeping.un.org/en/mission/past/unef1backgr1.html> . Erişim Tarihi: 12 Ocak 2019.
- Uslu, Nasuh. 2000. *Türk Amerikan İlişkileri*. Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- Yakut, K., & Yakut, Esra. 2013. "Siyasi Tarih Unite II." içinde İ. Ortaylı ed.. Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.

Ziyadeh, Radwan. 2011. *Power and policy in Syria*. London: I.B. Tauris.